

ARS LONGA, VITA BREVIS*
Oriol Pi de Cabanyes

Diumenge, 21 de març de 1976. Bufarells, vora mar. De la finestra estant, observo els equilibris que fan tres pardals equilibristes que s'abeuren als dipòsits d'aigua, d'un terrat de cal veí. Passegen menestrals endiumenjats, i els adolescents, a colles. M'empasso *El meu credo*, on Hermann Hesse insisteix en el convenciment que el món sofreix a causa de l'intel·lectualisme tant com del materialisme... som-hi! El mateix devia creure, segurament, el Zamiatin de *Nosaltres*, contra la tirania d'una societat soviètica tecnificada que ja preveia en els primers anys de la dècada dels vint: «Vet aquí, hi ha dues forces al món: l'entropia i l'energia. L'una és per a la felicitat tranquil·litat, per a l'equilibri; l'altra busca destruir l'equilibri, tendeix al dolorós moviment perpetu...» Hesse és també contra aquest «dolorós moviment perpetu» i tendeix, si de cas, a la immobilitat búdica, a la fusió de l'accident, de tots els accidents, en la categoria. Perquè no hi ha més vida que en la diferència, però no en la guerra. És per això que Hermann Hesse em va frapar, com a tants d'entre els joves, quan l'assaboria, llop estepari, dimoni, en les llargues diades estivals de Canet d'Adri, a patrona i mentre redactava la tesina. Cal somriure davant les nimietats, davant aquestes petites diferències accidentals, sembla dir-nos Hermann Hesse: així com fan els orientals, saber gaudir de cada espurna de vida que ens és dada i concentrar-se en el Tot, i perdre la noció de la materialitat, de la seguretat tan perseguida, potser fins i tot del futur que ens aclapara.

Veig una tanca on els llimoners es colltorcen, i dues pastorelles, la caseta, l'hortet. Alça el vol de sobte la parella d'ocells, lleugerament blaus i amb una taca blanca al bec. Bufarells de llevant, quan medito cada canvi. A *Sobre la unitat* —fragments datats el 1923 i el 1926— Hesse s'aproxima a la idea, immemorialment sentida, de la unitat del cosmos que han impulsat sobretot les velles doctrines orientals, des del primitiu brahmanisme (del qual sorgí l'hinduisme, després de la reforma budista), al taoisme xinès o al zen. «Per a mi la vida tan sols consisteix en la fluctuació entre dos pols, en l'anar i tornar d'un pilar del món a un altre.» La conciliació de contraris, cares d'una ma-

* Fulls del *Llibre d'hores*, dietari començat el 20 de novembre de 1975.

teixa moneda, tot es refon en el Tot, com demostra saber a cadascuna de les seves obres el sagaç Llorenç Villalonga, el millor constructor de novel·les de la nostra petita història literària. No hauriem de confondre, però, la contrautopia amb l'actitud del reaccionari. Zamiatin (1885-1937) el primer, el Huxley de *El món feliç*, l'Orwell de *1984* i fins el Bradbury de *Fahrenheit 451* no han fet d'altra cosa que malfiar-se pregonament de les «veritats absolutes», del «poder absolut», dels «dogmes absoluts»... Les aparences de llibertat i les societats subliminàriament coaccionades tampoc no semblen la solució, que per a tots ells, i no menys per a Hesse, sembla remetre'ns a una inajornable «conspiració dels sentiments» que ens ajudi a rectificar. I vet aquí com la contrautopia pot posar en evidència urgent la necessitat de la utopia.

Dilluns, 22 de març de 1976. En aquesta primera jornada de la primavera, la mar és com una patena, refulgent i excitada pel ventijol. Comença ja la claror a estavellar-se contra les planes blanques, les parets blanques, la mar com una franja-mirall directa als ulls. M'ajaço al sol, mig nu, i ullclòs escolto en l'emissor-receptor la xerrera dels mariners en alta mar. Entre el pap-pap dels motors, enllà fora, unes veus de rogall em fan treure la llibreta. I he anotat els mots: «orsar» (a popa), que l'Espriu sempre utilitza «orsejar», «mar bona» (que hi ha peix)... Desconec, i no és als diccionaris, el sentit del verb «xorrar», que utilitzen mantes vegades. A migdia just, entre la gabardina i després d'haver caminat prou, dinen dins la barca. Els sento queixar-se que no han tocat gaire peix blanc, tot i haver calat l'art a tantes brases. Es-garrinxades de blanc d'ou, fins que ja la mar és calma i cessen les buferes, de garbí.

Divendres, 26 de març de 1976. Passeig pel moll quan arriben els quillats, amb el peix ja a punt de solfa. Refulgeix un sol d'escata quan udola la sirena del pòsit: a correuita traginen les caixes i ja es forma el rotllo de la subhasta. Salten els gossos dels bots i les llanxes darreres mostren cua de gavines que sobrevolen el deixant, a popa. Hi ha també un pintor de cavallet: es cofa amb un napoleònida barret de palla i s'aguanta amb la mà esquerra el pols dret amb què encaminar el pinzell. Les taques li fan figa quan arriba, a veure què passa, la guàrdia civil.

Dimarts, 30 de març de 1976. Als Salzes, és migdia i fa sol. Mà de cubells d'aigua, des del safareig, rego els rosers, en vint viatges. Miro aquesta casa. Recuperar les engrunes del passat és tal vegada, també, allò que em mou, m'incita a escriure. He vist tartanes i branques de pi damunt els cancells on despatxaven vi, i processons rigoroses, i dols, i barques varant-se

oh... hissa!

...ooooh! Hissa!...

a la sorra on antany feinejava el ferrer de mar. El segle dinové devia morir entre nosaltres just abans, o després, de la guerra, i sempre mentiren els calendaris... En vaig conèixer derelictes i naufragis, del vuitcents, pells de iaia i els ciclistes pel carrer i les passeres, les sínies foravileres i

els malls... La nostàlgia, però, no m'atura ni un instant: abocador d'escombraries literàries, jo simplement escric el que m'ajuda a caminar més dretur.

Diumenge, 4 d'abril de 1976. A l'Orfeó, on se celebra l'ampliació de l'Assemblea de Catalunya local, m'entretinc a admirar, un cop més, els marcs modernistes amb els prócers cofois, i una gran esplendor ja passada. Sento a la tarda el punyal d'aquest dia odiat per Sartre i la Beauvoir, i els existencialistes: buidor del temps que s'escola, els papers se m'encanten damunt la taula i passo l'estona ordenant el material amb parsimònia, com temorós de posar-m'hi. Em sedueix més de llegir que no pas d'escriure. Escolto música en freqüència modulada, mentre perdura la incerta beatitud de l'herba. Retorn del camí voltat de roses, bufega la mar agitada. Vivaldi, Pergolesi, Telemann, i es fa fosc.

Dissabte, 10 d'abril de 1976. Circulen els *bateau-mouche* per dessota els ponts del Sena on dormiten els *clochards*. Hi ha pescaires de canya, i gent que llegeix, al sol. Ressegueixo els ròncs *bouquinistes* del barri llatí i evoco, coll avall en la malenconia, els vells matins del mercat de Sant Antoni, i les passejades pel barri gòtic, amb l'Albert Manent. Només m'enllamineixo davant un volum dedicat als personatges que l'advocat Henri Torrès recordava haver defensat, entre els quals segurament hagués trobat el president Macià. Però no compro res, i tafanejo de franc, i les cases, i els rostres dels turistes nòrdics, i el fum de les barcases riu amunt. Al migdia, davant Montmartre, la patuleia exòtica dansa damunt la gespa al so dels timbals. Un saltimbanqui esgarrija sàviament el personal tot empassant-se cigarretes enceses, i gilets. Corren, adelerats, els platerets. Després, faig un tomb per les voreres del mercat de plantes i animalons i me n'entro a la llibreria Actualités, que m'anunciava la mercaderia contracultural a la revista *Actuel*, desapareguda recentment. No he trobat res de Cowper-Powys ni de Malcom Lowry, en «franglais». A la Parallèles em faig amb uns quants números que em falten d'*Actuel* i em dic que, potser amb l'equip redactor, hem envellit els lectors. «Ça change, copain...» A pelleringues i a retalls, la pell se'm desfà als dits quan recordo l'emoció amb què en rebia els exemplars que em passaven companys viatgers dotats de passaport, com en un somni. Han passat cinc, sis anys, i tot canvia, i el *beats* s'allisten al panxacontentisme, potser, i és necessari que les coses canviïn i mentin barbes: «Un mouvement culturel doit disparaître d'usure pour retourner à l'humus et qu'autre chose pousse. Ce ne sont pas des idées qui meurent: elles sont l'énergie de ce processus vital, ce sont les formes qui les incarnent, les mouvements où elles se regroupent qui doivent s'écarter devant l'Histoire.» Cantin papers.

Divendres, 30 d'abril de 1976. Davant l'església de mar, endrapo un panet amb llonganissa, mentre espero que els altres vagin acudint a la cita. Vigília del Primer de Maig. Curiosament, televisen en aquesta hora el Barça-Madrid de futbol. Són deserts, doncs, els carrers i el personal s'arraima a les tavernes, als pisets. Patrullen uns quants gats, ombres de xicotets dalt d'una bici.

Quan ja hi som tots, escampem amb una mig difusa serenitat la paperassa, prop dels bars i sota els cotxes, dins l'estació, en els portals. Quan sóc a casa, faig a mans de la Laia, que reposa una insuficiència hepàtica, el seu carnet de l'Assemblea de Catalunya. I ens abracem en silenci.

Dissabte, 1 de maig de 1976. Passada la canal, pel camí del Pla de les Palmeres, ens enlairem, entre ametllers, cap a mas Tapet, on lladren gossos fermats sota el rellotge solar quan n'ix la masovera. Albirem, a través dels fils elèctrics que fan panxa entre les grans torres de la tramoia, el blavís del mar i Vilanova al lluny, la masia en Cabanyes entre vinyes i bosc, i pujols i grans margedes d'un temps que fou a les antípodes d'aquest del malgastament. I com contrasten les oliveres de terra abandonada a l'especulació, renegrides i malaltisses, amb les treballades per la mà del pagès!: esclarissades de capçada i fulla viva, argent. Paisatge de garriga, carrasclar.

Part de vespre, quan ja tothom ha retirat dels patis, ens manifestem uns cinc-cents Rambla amunt; per la llibertat sindical. Baixa la guàrdia civil a cops de culata i hi ha corredisses bona estona. Diu que han detingut «el Canari», que s'estava fent un tuti a la penya barcelonista, i el Palomino, que s'hi ha trencat el braç. «Han triat gent de ploma», comentem. A la nit, concentració danvant la gàbia, mobilització general.

Dilluns, 3 de maig de 1976. Sota el sol trempat de primavera, Hermann Hesse fa passejar Siddharta Gautama Buda pels molls vilanovins. Hi ha canalla amb bicicleta que no se n'adona, i gossos que s'hi pixen marcant llurs posicions. Al lluny, una mar calmosa, vacil·lant en el diari desembarc, prop del camió de pedra. Seu Siddharta Gautama en un banc pintat de verd i mig llegeix el diari, les fulles de cada arbre, les empremtes que encara li deixen les sabates a la sorra. Més enllà, altres dos o tres jubilats, o potser nens, tan vells i antics com aquest mar, dins la supervivència.

Divendres, 7 de maig de 1976. S'ha fet negra nit, emboirada. De mitja tarda ençà que veiem esperar, a entrada de port, un vaixell desproporcionat per aquests molls, amb els llumets encesos dalt dels pals, com una balena ja massa vella per no deixar-se morir. Rellegeixo el *Manifest Comunista*, escrit i publicat per Marx i Engels el 1848, quan, signe dels temps, s'escolaven potser els darrers residus del moviment romàntic. Quin text més suggerent! De lectura imprescindible per comprendre la història contemporània. Altrament, resulta d'una gran qualitat literària. I quan parla de la burgesia ho fa amb aquell gran respecte que abans ensenyaven a tenir als grans les cartilles d'urbanitat: agraïts al dinamisme burgès per la seva contribució al progrés i a «la commoció ininterrompuda de totes les relacions socials». Com un avi que, a la botiga familiar, encara vol controlar el calaix, i cal que es retiri, conscient que la millor virtut és no fer nosa. Tot progrés, però, em dic, té un sostre. Em sorrenc de la valoració que fan d'aquest vell materialisme conspicu basat en la gruixària de la bossa pelena, l'amplària de la terra, la compravenda. Avui, any de gràcia de 1976, quan aquesta civilització ja ha

arribat a la superexplotació dels recursos naturals, entre moltes d'altres coses no menys decisives, com ara la consciència que tot plegat ens està duent al caos, no deixa de ser una terrible paradoxa que necessitem, com l'aire que la humanitat respira, aquella mica d'espiritualitat que corromperen, tal vegada, els oligarques de sempre, disfressant-hi llur pròpia conveniència. El proletariat (aquella nova classe prenyada de perfeccions que hauria de sorgir d'aquestes classes embrutides encara per l'opressió, imperfectes segons Marx i Engels), bé caldria que esgrimís com a eina d'un combat necessari l'espontaneïtat i el bon ajut humà, i que fos capaç d'acceptar com a natural l'imprevist, l'irracional que ara per ara, a fe, ens és incompreensible, llunyà, ple de misteris. Si la burgesia ha recorregut adeleradament, com Atil·la, les senderes a cavall de la materialitat, el proletariat no hauria de ser tan cec i curt de gambals, tan suïcida de tots. L'excés de civilització és encara, així ho sembla, el gran mal que ens corca, però també les tenebres que alguns fomenten, i els fils amagats dels poderosos.

La utopia per la qual cal lluitar és el socialisme, irrealitzat encara enlloc, però no pas irrealitzable. Però ens cal la perseverança i insistir-hi. Què són cent, dos-cents anys, en la immensitat d'una història com la del catedràtic Palomeque? Això no va ni amb rodes: campa la depauperació del medi ambient, de la felicitat natural, de la vida, en una paraula, i l'home. Encara ens fan massa por les paraules, i les provatures, i el fossat és encara ple de cocodrils que se saben moribunds, i preputrefactes, i prou que vendran cara llur pell. Hem d'inventar tant, encara! El vell Ho-Xi-Minh aplicà amb una fe total la seva fórmula: retrobar la nació per retrobar la «pàtria dels humans» i millorar-la, en la solidaritat de cadascú tal com és i esborrant tot allò caduc de tal com era. Retrobar la nació, el poble, és també articular cada concepció del món, cada passat, amb un tutur cooperatiu, i no pas campí qui pugui, armats tots fins a les dents.

Marx i Engels, però, asseveraven que «els obrers no tenen pàtria». No tenen o no han de tenir, si de cas, l'agressivitat xovinista del burgès que defensa —cada dia menys, val a dir— el seu mercat exclusiu. Des de la seva posició de prussians, ambdós teòrics podien simplificar el problema i prescindir d'un sentiment nacional que haurien considerat altrament, de segur, si haguessin pertangut a una comunitat oprimida com la polonesa o la croata, o la txeca o la irlandesa. Els qui de sempre hem estat arraconats a les clavegueres del *puzzle* terraquí, ens ho hauríem mirat d'una altra manera i potser, com a primera cosa, hauríem blasmat l'actitud dels qui, sota promeses d'un futur feliç en l'unitarisme absolut, pretenguessin de convèncer-nos que cal renunciar a entrar amb la nostra contribució col·lectiva i amb el nostre llegat singularíssim a l'harmonia de la societat nova que prediquen Marx i Engels, entre d'altres, dins falansteris i vil·les icarianes, i utopies d'esborrar el ja llunyà i ambiciós pecat d'enlairar una torre de Babel que ens projecti univers enllà, ben solidaris.

Hem d'anar, doncs, cap a la societat nova en la diversitat, i en la diversitat respectada saber-nos trobar. El *Manifest* ja pressent, en algun lloc, que la

burguesia tendeix a destruir les diversitats nacionals: cosa òbvia, però no pas acceptable el fet consumat, o proper a consumir-se, com si l'assassinat de tota una cultura no tingués cap importància. Així alguns marxistets sota el franquisme quan defensaven a repèl que la consciència de classe era tan sols adormida, esperant un desvetllament (com el de Blancaneus) que calia excitar, mentre que la consciència nacional es trobava en un son profund que, per simplificar, podríem considerar equivalent a la mort... No corria, segons com, ni la preocupació dels funerals.

Quina perspicàcia, la de Marx i Engels!... Més de cent vint-i-cinc anys enrera ja ensumaven la formació d'aquest poderosíssim capitalisme transnacional que ens atenalla les darreries del segle: «La necessitat de trobar mercats excita la burgesia de punta a punta del planeta. A tot arreu fa niu, a tot arreu construeix, a tot arreu estableix relacions.» I més encara, en encertat diagnòstic: «La burgesia, en explotar el mercat mundial, dóna a la producció i al consum de tots els països un segell cosmopolita. Entre els planys dels reaccionaris destrueix els fonaments nacionals de la indústria.» Destruïx, doncs, per exemple la botigueta i el taller, la petita empresa, segurament la mitjana, i desapareix el patró que hi posava el coll a mans d'anònims i ignots, remotíssims consells d'administració tendents al monopoli. «I el que s'esdevé amb la producció material esdevé també amb la de l'esperit. Els productes espirituals de les diferents nacions (val a dir que Marx-Engels devien entendre la conflictiva parauleta com a sinònima de la nació = estat sorgida de la revolució francesa) vénen a formar una mena de riquesa comuna. Les limitacions i peculiaritats del caràcter nacional van passant a segon terme, i les literatures locals i nacionals conflueixen totes en una literatura universal.» Amb el plany dels reaccionaris, també? És obvi. Però no menys dels revolucionaris que no vulguin saltar en el buit cap a una nova humanitat... Si la burgesia, volen dir la grandíssima burgesia, esdevé transnacional i pacta la destrucció de la indústria nacional d'on sigui, i posa governs al servei dels interessos imperialistes, i etcètera, potser sí que al proletari tant li ta... El que no li ha de ser indiferent, però, és la pèrdua dels seus orígens a mans d'una boirosa «cultura universal» que no pot ser sinó la cultura de l'explotació, per ara... És per a la burgesia que les «particularitats de caràcter nacional van passant a segon terme» i per a ella que fins tingui sentit i un cert atractiu cosmopolita que «les literatures locals i nacionals conflueixen totes en una literatura universal.» Aquesta confluència, aquesta desitjable cultura universal, com ara la mateixa llengua universal que somiava el doctor Zamenhof, semblen encara ben llunyanes. Ara per ara, l'única confluència possible no sembla pas servir un aliterari proletariat industrial o un camperolat semianalfabet en un tercer món explotadíssim amb la renúncia de les cultures de base, sinó que sembla més aviat servir els interessos dels qui consolidant, monolític, l'uniformisme, van eliminant traves a una dominació armada i sense límits, creixentment escandalosa. És el que escric i signo, des d'una lluita fidel als meus orígens, i en l'enyor d'un demà d'igualtat autènticament proclamada, mentre penetra, lentíssimament, a port el vaixell fantasma.